

ВПЛИВ СУЧАСНОГО СТАНУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті висвітлено сучасний стан будівельної галузі України та визначено її вплив на інвестиційно-інноваційну діяльність будівельних підприємств. Виявлено основні причини низької інноваційної активності українських підприємств, що є особливо небезпечним за умов високого ступеня зносу основних засобів у будівництві. Для підвищення ефективності функціонування будівельних підприємств та активізації їх інноваційно-інвестиційної діяльності в сучасних ринкових умовах запропоновано основні заходи забезпечення розвитку будівельного комплексу.

Ключові слова: будівельна галузь, будівельне підприємство, інвестиційно-інноваційна діяльність, фізичний знос, моральний знос, інновація.

I. Вступ

Будівельний комплекс України є одним з найважливіших комплексів народного господарства, від якого залежить ефективність розвитку економіки країни, оскільки він створює велику кількість робочих місць, споживає продукцію багатьох галузей народного господарства і сприяє вирішенню багатьох соціальних проблем.

У сучасних умовах господарювання одним із важливих чинників ефективного функціонування будівельних підприємств у довгостроковій перспективі є регулярне успішне здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності.

Відставання підприємств України за рівнем інноваційної діяльності від розвинутих країн світу негативно впливає на їх конкурентоспроможність та рівень економічного розвитку. У зв'язку з цим пошук нових шляхів удосконалення діяльності для отримання конкурентних переваг є рушійною силою для економічного розвитку підприємства.

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств особливої актуальності набуває аналіз стану та виявлення тенденцій розвитку інвестиційних та інноваційних процесів.

Проблемами, пов'язаними з особливостями розвитку будівельних підприємств, займалися Н. І. Верхоглядова, В. Т. Вечеров, А. Ф. Гойко, Л. І. Дмитриченко, В. М. Кірнос, В. Л. Конашук, В. Р. Млодецький, В. О. Мі-

хельс, Ю. В. Орловська, В. І. Торкатюк, Р. Б. Тян та ін. Вони розкривають здебільшого різні економічні аспекти функціонування будівельної галузі, водночас залишаючи поза увагою питання перспектив подальшого розвитку будівельного комплексу за рахунок інвестиційно-інноваційної діяльності.

Ряд науковців, зокрема Л. Федулова [13, с. 24] та О. Д. Рожко [10, с. 72], зазначають, що найважливіший фактор, здатний вивести економіку з кризового стану, є активна інвестиційна та інноваційна діяльність підприємств провідних галузей промисловості та активна підтримка державою інноваційно-інвестиційних програм.

Таким чином, питання активізації інвестиційної діяльності у будівельному комплексі потребують подальшої детальної розробки.

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати сучасний стан будівельної галузі України та її вплив на інвестиційно-інноваційну діяльність будівельних підприємств.

III. Результати

Для аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності будівельних підприємств України доцільно провести аналіз будівельної галузі для вивчення її сучасного стану, виявлення проблем і тенденцій розвитку. Індекс обсягів будівельних робіт в Україні за 2001–2012 рр. наведено на рис. 1 [12].

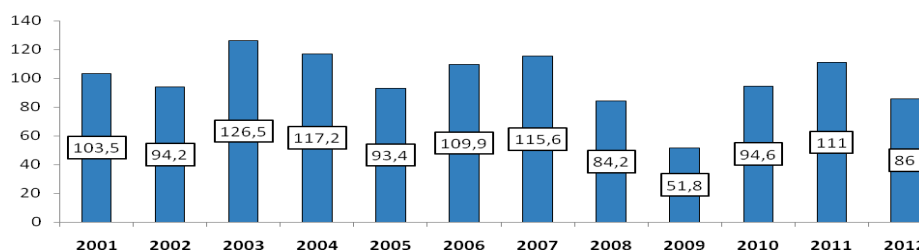

Рис. 1. Індеси обсягів виконаних будівельних робіт за видами будівельної діяльності (відсотків до попереднього року)

Зниження обсягів виконання будівельних робіт в Україні у 2008–2009 рр. унаслідок негативного впливу фінансової кризи вплинуло на промисловість будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, яка є основною галуззю, що забезпечує будівельну діяльність.

У 2009 р. у результаті проблем із фінансуванням скорочувались обсяги будівельних робіт, а отже, значно знизились обсяги введення об'єктів в експлуатацію – за під-

сумками року в Україні було введено в експлуатацію 6400 тис. м² житла, що на 39% менше, ніж протягом аналогічного періоду 2008 р. Відповідно, зменшення обсягів будівельних робіт призвело до зменшення попиту на будівельні матеріали, що позначилося на скороченні обсягів їх виробництва. Дані, що характеризують динаміку виробництва основних будівельних матеріалів, графічно зображено на рис. 2 [11].

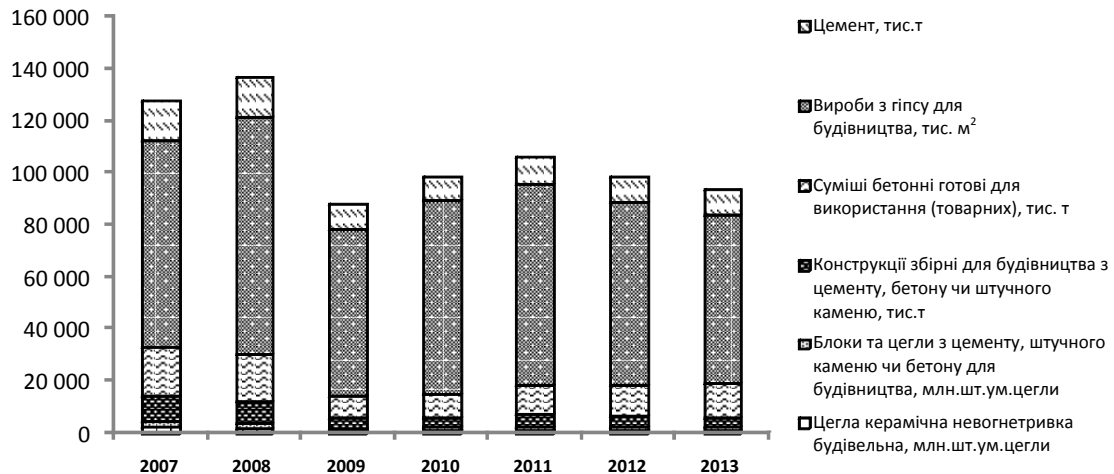

Рис. 2. Динаміка стану внутрішнього ринку виробництва основних будівельних матеріалів в Україні за період 2007–2013 рр.

Як свідчать наведені дані, протягом періоду 2007–2008 рр. спостерігається зростання виробництва майже всіх видів будівельної продукції, що свідчить про стабільний розвиток будівельної галузі. Але з 2009 р. відбувається суттєве скорочення виробництва більшості будівельних матеріалів та виробів, що має негативний вплив на будівництво та економіку країни в цілому. Проте у 2010–2011 рр. спостерігалось поживлення у будівельній галузі. Відновлення будівельних робіт на проектах вплинуло на динаміку обсягів виробництва будівельних матеріалів.

Основними причинами скорочення виробництва будівельних матеріалів, виробів та конструкцій в Україні на сучасному етапі є:

- структурні диспропорції та сировинно-експортна спрямованість вітчизняного виробництва будівельних матеріалів;
- низька конкурентоспроможність вітчизняних будівельних матеріалів, матеріало-, енерго- та трудомісткість виробництва; недостатній рівень впровадження новітніх технологій;
- неадаптованість вітчизняної нормативної бази до європейських стандартів;
- недостатня ефективність системи ринкового нагляду за безпечністю та якістю будівельних матеріалів;
- незадовільна екологічна ситуація, що склалася у місцях розташування підпри-

ємств, які працюють на застарілому обладнанні та за технологіями, що не відповідають вимогам сучасності;

- недостатній рівень державної підтримки для створення умов реалізації високотехнологічних інвестиційних проектів виробництва будівельних матеріалів.

Таким чином, для забезпечення зростання внутрішнього виробництва інноваційних будівельних матеріалів, виробів та конструкцій необхідно створити сприятливі умови функціонування на рівні держави та підприємств. У розвинутих країнах частка інноваційно-активних підприємств становить 70%, в Україні вона не перевищує 25% [4, с. 35].

Аналіз статистичних даних виявив, що інноваційна діяльність позитивно впливає на ефективність діяльності підприємства: більше 90% підприємств, які запровадили інновації, збільшили обсяг продукції, підвищили її конкурентоспроможність і розширили ринки збуту [1, с. 7].

Вітчизняна продукція, що виробляється на підприємствах, оновлюється в середньому один раз на п'ять років, при цьому абсолютно нова, вперше освоєна в Україні, становить 4,1% від загальної кількості. Найважливішим показником, що характеризує інноваційну активність підприємства, є частка доходу, що спрямовується на фінансування науково-дослідницьких робіт. Передові

світові компанії витрачають на це 7–12% свого доходу, в Україні аналогічний показник становить менше 0,5–3% [7].

Основна причина низької інноваційної активності українських підприємств полягає в тому, що мета більшої частини з них – не досягти високої якості продукції, а отримати економію за рахунок використання дешевих матеріальних і трудових ресурсів та техно-

логій. Дотримання цього підходу має короткостроковий результат, однак не є ефективним у довгостроковому періоді [9, с. 30]. У результаті такої політики підприємства України мають низьку питому вагу інноваційної продукції.

Основні показники, що характеризують інноваційну діяльність українських підприємств, наведено в табл. 1 [12].

Таблиця 1

Інноваційна активність українських підприємств за 2001–2012 рр.

Найменування показників	Роки											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Питома вага підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, %	16,5	18,0	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13	12,8	13,8	16,2	17,4
2. Питома вага підприємств, які запровадили інновації, %	14,1	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8	13,6
3. Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації, %	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3

Інноваційна продукція не може випускатися на устаткуванні з високим рівнем накопиченого зносу. Дані щодо зносу основних за-

собів виробництва та зносу основних засобів будівництва українських підприємств за період 2001–2012 рр. наведено на рис. 3 [12].

Рис. 3. Ступінь зносу основних засобів у будівництві, %

Наведені дані вказують на зростання рівня зносу основних засобів виробництва, що свідчить про недостатній обсяг інвестування у відтворення основних засобів, їх заміну та застосування інноваційних технологій. Промислове устаткування з таким рівнем зносу при наявних ставках амортизаційних відрахувань має термін служби більше 15–20 років.

Протягом періоду 2003–2007 рр. спостерігалась позитивна динаміка зниження рівня зносу основних засобів у будівництві. Проте, починаючи з 2008 р., визначається негативна тенденція до його зростання. При цьому показник з 2010 р. становить більш 50%, що є критичним.

Фахівці визначають, що будівельна галузь має відіграти провідну роль у процесі інноваційної модернізації національної економіки, оскільки більшість заходів з модернізації є реальними інвестиціями, основними складовими яких є будівельні проекти. В

той же час будівельні підприємства потребують інноваційної перебудови в сфері технології та організації будівельного виробництва, а також оновлення технічного оснащення. Таким чином, для успішної реорганізації виробничої сфери економіки України необхідно, в першу чергу, забезпечити високотехнологічне, оснащене сучасною технікою будівельне виробництво з високим рівнем управління та із відповідним забезпеченням будівельними матеріалами, виробами й конструкціями.

У зв'язку з цим для підвищення ефективності діяльності підприємств будівельної індустрії важливим є запровадження інвестицій в інновацію, що вимагає визначення особливостей інноваційних процесів.

При реалізації інновації враховують такі аспекти, як життєвий цикл виробу та економічна ефективність, які можуть забезпечити конкурентні переваги завдяки створенню унікальних новацій у певній галузі.

Інноваційні процеси мають ряд особливостей. Перша – це тривалий інвестиційний період, пов'язаний із розробкою інновації та її реалізацією, що порівняно з іншими проектами, відсуває в майбутнє період комерційної реалізації нововведень і отримання відповідних надходжень, які формують позитивний грошовий потік. Друга пов'язана з відносно високим рівнем ризику, традиційно властивому інноваціям, оскільки відсутній або обмежений досвід оцінки реакції ринку на інноваційний продукт.

Враховуючи сутність та особливості інноваційних процесів, інновацію доцільно визначати як реакцію підприємства на зміни, що відбуваються в конкурентному ринковому середовищі.

Аналіз видів зносу, що приводиться в різних джерелах, показує, що не існує однозначності у формулюваннях. Так, у літературі з питань оцінки [3, с. 65; 4; 8, с. 171], виділяють три види зносу:

- фізичний, який відображає зміну фізичних властивостей об'єкту в часі;
- функціональний, який відображає зниження вартості майна, пов'язане з його невідповідністю сучасним вимогам: будівельним стандартам, якістю, дизайну, матеріалу виготовлення;
- зовнішній (економічний), обумовлений знеціненням об'єкту під впливом негативних чинників зовнішнього середовища: ринкової ситуації, посилення екологічних вимог, законодавчих актів тощо.

У літературі з економіки підприємств [2, с. 244; 5, с. 63], крім фізичного зносу виділяють моральний знос. Моральний знос – це втрата вартості внаслідок зниження вартості відтворення аналогічних об'єктів основних засобів, обумовлених вдосконаленням технології та організації виробничого процесу. Виділяють два види морального зносу [5, с. 64]:

- основні засоби знецінюються, оскільки на ринку з'являються аналогічні, але дешевші за ціною;
- основні засоби знецінюються, оскільки в результаті останніх наукових досягнень і проектних розробок з'являється більш продуктивне устаткування, більш досконалі технології, товари-аналоги з вищими споживчими якістьми.

Особливістю морального зносу є те, що засоби праці знецінюються та втрачають вартість до завершення терміну їх фізичної експлуатації.

Таким чином, фізичний знос визначається станом матеріального об'єкту в різні моменти часу його експлуатації. Моральний знос має зв'язок із зовнішнім середовищем. Тобто фізичний знос – це втрата якості активу з часом відносно самого себе, а мора-

льний – відносно сучасних аналогів, що з'явилися на ринку за останній час.

Стійкий розвиток економіки країни можливий за умов ефективного розвитку будівництва як фондоутворювальної галузі економіки. На сьогодні будівельний комплекс України потребує дієвого управління та координації.

Пріоритетні заходи для ефективного розвитку будівельного комплексу в ринкових умовах господарювання:

- удосконалення стандартизації та нормування будівельної продукції;
- відновлення кредитування об'єктів господарювання для фінансування будівельних проектів;
- впровадження енергозберіжних технологій і матеріалів у будівництво;
- впровадження безвідходного й маловідходного виробництв (зокрема, у виробництві будівельних матеріалів). Основним фактором переходу від екстенсивного шляху розвитку будівельного комплексу на інтенсивний шлях є використання досягнень науки й техніки, що дало б змогу підтримати обсяг будівельних робіт не за рахунок введення нових ресурсів, а за рахунок комплексного більш ефективного їх використання;
- удосконалення менеджменту будівельних організацій, особливо стосовно покращення рівня взаємодії всіх учасників будівельного процесу, що сприяє скороченню термінів будівництва. Це є одним із факторів, поряд з якістю, що суттєво впливає на конкурентоспроможність будівельних підприємств.

IV. Висновки

Основними причинами низької інноваційно-інвестиційної активності українських підприємств можна назвати низькі інвестиційні й інноваційні можливості; відсутність ефективних механізмів управління на всіх стадіях реалізації проекту; обмеженість бюджетного фінансування; відсутність єдиних методів оцінювання ефективності проектів й належного досвіду управління нововведеннями в ринкових умовах та відповідної практично-теоретичної бази управління інноваційно-інвестиційною діяльністю.

Реалізація запропонованих заходів забезпечення розвитку будівельного комплексу дасть змогу прискорити стабілізаційні тенденції на будівельних підприємствах та дасть змогу наблизити не лише кількісні, а й якісні показники розвитку будівництва України до європейських стандартів.

Список використаної літератури

1. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневецький, Л. Збаразська // Економіка України. – 2009. – № 11. – С. 4–13.

2. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ : Центр навчальної літератури, 2010. – 488 с.
3. Грибовский С. В. Оценка доходной недвижимости / Сергей Викторович Грибовский. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 336 с.
4. Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Є. Лазарева // Економіст. – 2009. – № 9. – С. 35–37.
5. Мельник Л. Г. Економіка підприємства : навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. – Суми : Університетська книга, 2004. – 412 с.
6. Національний стандарт № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав” [Чинний від 09.10.2003 р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF/print>.
7. Непомнящий Б. Украинская инновационная политика [Электронный ресурс] / Б. Непомнящий. – Режим доступа: <http://zn.ua/3000/3100/36848/>.
8. Оценка имущества и имущественных прав в Украине / Н. П. Лебедь, А. Г. Мендрул, В. С. Ларцев и др. ; [под ред. Н. П. Лебедь]. – 2-е изд. – Київ : Принт-Экспресс, 2003. – 715 с.
9. Розгон І. В. Сучасні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / І. В. Розгон // Економіка та держава. – 2009. – № 10. – С. 30–31.
10. Рожко О. Д. Інноваційно-інвестиційна спрямованість бюджетної політики в Україні / О. Д. Рожко // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 64–72.
11. Салій І. М. Розвиток галузі будівельних матеріалів України [Електронний ресурс] / І. М. Салій. – Режим доступу: <http://www.avbmv.com.ua/index.php/pro-asotiation/analitika>.
12. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Федулова Л. Науково-технологічний та інноваційний процес в Україні: тенденції в кризових ситуаціях / Л. Федулова // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 24–27.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2014.

Малыш И. Н. Влияние современного состояния строительной отрасли Украины на инвестиционно-инновационную активность строительных предприятий

В статье представлено текущее состояние строительной отрасли Украины и определено ее влияние на инвестиционно-инновационную деятельность строительных предприятий. Определены основные причины низкой инновационной активности украинских предприятий, что является особенно опасным в условиях высокой степени износа основных средств в строительстве. Для повышения эффективности функционирования строительных предприятий и активизации их инвестиционно-инновационной деятельности в современных рыночных условиях предложены основные пути обеспечения развития строительного комплекса.

Ключевые слова: *строительная отрасль, строительное предприятие, инвестиционно-инновационная деятельность, физический износ, моральный износ, инновация.*

Malysh I. Impact of Ukrainian Building Industry Modern Condition on Investment and Innovation Activity of Building Companies

The article is dedicated to the analysis of Ukrainian building industry modern condition and determination of its impact on investment and innovation activity of Ukrainian companies. Dynamics of scope of building work completed and internal market of basic building materials production during period of 2001–2012 was analyzed. Special attention was paid to research of Ukrainian companies' innovation activity. Main reasons of low innovation activity of Ukrainian companies particularly in the construction sphere, that is especially dangerous in conditions of high depreciation of fixed assets in building industry were researched, among them low investment and innovation capability; lack of effective control at all stages of the project; limited budget financing; lack of common methods of evaluating the projects effectiveness and efficient management practice in the innovation market conditions and appropriate practical and theoretical basis of innovation and investment activity management. Considering peculiarities of innovation processes (long investment period of innovation development and implementation and relatively high risk level of innovation) innovation was determined as reaction of the company to the changes in competitive market environment. To increase building companies' efficiency and stimulate their innovation and investment activity in modern market conditions basic methods of building complex development was offered: improving standardization and regulation of construction products; renewal of lending construction projects; introduction of energy-saving technologies and materials in the construction; introduction of low-waste and non-waste production; improving management of construction companies.

Key words: *building industry, building company, innovation and investment activity, physical depreciation, moral depreciation, innovation.*